

Indledning

Der er megen snak om kulturer i disse dage, og det er ikke usædvanligt at man i de større byer i norden nu kan støde på konflikter, der både i medierne og blandt samfundsvidenskabelige forskere bliver kategoriseret som kultursammenstød. Disse konflikter skulle efter sigende bero på, at to forskellige kulturer, som har indbyrdes uforenelige – eller i hvert fald meget vanskeligt forenelige – elementer mødes. Dette er én forklaring på konflikterne, men af og til kan man ikke undgå at synes at det lyder lidt hult. »Kultur« er et begreb, der i vidt omfang virker som en slags *black box* både for samfundsvidenskaben og for dele af den politiske debat: Hvis noget ikke kan forklares på anden måde, eller hvis noget af politiske grunde ønskes uforklaret, henføres det til det uklare, uigennemsigtige og udflydende begreb »kultur«. Men der er god grund til at være væsentlig mere kritisk overfor brugen af dette begreb. Der er brug for mere skarphed, hvis ikke begrebet skal blive enten meningsløst eller undertrykkende. Dette gælder ikke kun for den videnskabelige teori, men også for den politiske praksis.

I sin værste form bliver begrebet kultur uden nærmere refleksion kædet sammen med ideen om, at hver nation har hver sin (national)kultur, og at disse nationalkulturer er særligt bevaringsværdige. Det er ikke svært at se hvor det næste skridt i denne tankegang fører hen. I Danmark er et begreb som »danskhed« således blevet markedsført af Folketingets fjerdestørste parti (Dansk Folkeparti), der er modstander af, at Danmark bliver et »multi-etnisk samfund«. I denne

sammenhæng bliver bevarelsen af »dansk kultur« ophævet til noget der har særlig betydning, noget der er lige så, eller måske endda mere, bevaringsværdigt end f.eks. velfærdsstaten eller menneskerettighederne. Gennem denne strategi, denne formulering af problemet, lægges der op til en overvejelse om, hvor langt man bør gå i henseende til at afskaffe de kultursammenstød som »de fremmede« er årsag til. Spørgsmålet bliver, hvor langt man kan gå i retning af at fjerne de fremmede kulturer, for derved at homogenisere befolkningen – gøre den mere dansk.

Denne tankegang hviler imidlertid på i hvert fald to forkerte forudsætninger. Den ene er, at »dansk kultur« er en veldefinerbar størrelse. Dette er forkert. Sagen er nemlig den, at begrebet overhovedet ikke har nogen præcis mening. Dette er selvfølgelig også grunden til at den politiske appel til »danskheden« kaster stemmer af sig. Netop begrebets vaghed betyder, at de fleste danskere, fordi de kan lægge i begrebet stort set hvad de vil, kan identificere sig med det. Men denne identificering kan kun opretholdes så længe den enkelte selv får lov til at definere hvad der ligger i begrebet, for realiteten er den, at så snart begrebet »dansk kultur« står overfor at skulle specificeres så kan selv ikke »de rigtige danskere« blive enige om, hvad der ligger i det. Dermed opstår der en ny konflikt. Og her er vi så fremme ved den anden forkerte forudsætning, nemlig den, at et »mono-etnisk« samfund skulle være fri for kultursammenstød. Der har altid eksisteret kultursammenstød – også i mono-etniske samfund

og også i de gode gamle dage – og homogenisering af befolkningen har aldrig været en plausibel løsning på »problemet«. Løsningen har altid bestået i respekt og i en gensidig udvikling og forandring af de forskellige kulturer.

Pointen med denne »kultur-historie« er dobbelt. For det første skulle den gerne vise at et problems løsning til dels afhænger af den måde problemet stilles på. Den proces, som findes både i videnskabelig teori og politisk praksis, hvor et problem bliver til er mindst lige så vigtig for den efterfølgende teori- og praksisdannelse som selve overvejelserne om, hvordan det pågældende »problem« kan og skal løses. For nu at sætte dette i relation til det ovenstående: Hvis en række samfundsmæssige konflikter bliver identificeret som rod-fæstet i tilstedeværelsen af »fremmede kulturer«, så bliver disse kulturers tilstedeværelse nemt anset som et problem, hvilket igen er med til at determinere hvilke mulige løsninger der er på »problemet«. Hvis derimod den samme konflikt blev identificeret som rod-fæstet i f.eks. forskelsbehandling på arbejdsmarkedet på grund af hudfarve og sprogtone, ja så ville spektret af mulige løsninger se helt anderledes ud.

Den anden pointe er, at vi skal være opmærksomme på ikke at acceptere alt for upræcise begreber. Upræcise begreber er nemmere at misbruge end præcise begreber. Også dette gælder både i den videnskabelige teori og i den politiske praksis. Dette er ikke ensbetydende med, at man helt skal afholde sig fra analyser af f.eks. kultur, men det betyder at man, når man beskæftiger sig med vanskeligt definerbare ting, skal være mere påpasselig med at ekspliciterer den mening man selv lægger i begrebet.

I dette nummer af retfærd dukker kultur-

begrebet op i flere af artiklerne, men her (naturligvis) i form af begrebet retskultur. Dette er ikke første gang. Retfærd har flere gange tidligere trykt artikler om retskultur og for 3 år siden blev et helt dobbeltnummer (nr. 66/67) dedikeret til studiet af retskultur. I indeværende nummer er det Peter Blumes artikel som mest direkte forholder sig til spørgsmålet om betydningen af, at der eksisterer forskellige retskulturer. Men hvad er retskultur? Peter Blume definerer begrebet på følgende måde: »Retskultur dækker oplevelsen af eller attituden til retlige regler«. Når en given retskultur skal beskrives er det altså den almene attitude til det retlige som har betydning. Iflg. Peter Blume vil denne kunne indplaceres på en gradueret skala over, hvor forpligtende disse normer opleves at være. Det er i vidt omfang indplaceringen på denne skala, der har betydning for hvordan man karakteriserer den given retskultur.

Studiet af forskellige retskulturer er altså studiet af forskellige attituder til det retlige. Et af de steder, hvor forskellige retskulturer støder sammen er i EU. I denne supranationale organisation er ambitionen at foretage en fælles regulering af en lang række livsområder. Her støder forskellige retskulturer sammen, med en række problemer til følge. Det første af disse er sproget. Den fælles EU-ret er, som Anne Lise Kjær gør opmærksom på i sin artikel om sprogforbistring i EU, flersproget. Ikke blot i den forstand at EU's retsakter foreligger på 11 forskellige sprog, men i den videre forstand, at samtlige de 11 forskellige versioner af den samme retsakt, har status som originaler. Som Anne Lise Kjær forklarer i sin artikel er det ikke altid muligt at udtrykke præcis det samme på alle sprog. Dette giver særlige problemer i relation til en socialt konstrueret virkelighed som den retlige, for de forskellige

EU lande benytter sig i vidt omfang af forskellige retlige »byggesten«. Der er altså således et rent teknisk problem i relation til skabelsen af en fælles ret, men problemerne rækker videre, for de retlige »byggesten« indgår som en del af en samlet retskultur, der betyder at byggestenene ikke bare kan tages ud af deres sammenhæng og omdefineres. Men derudover er det jo også klart, at den mere overordnede holdning til retlige normer spiller en rolle for den måde de forskellige retsakter fortolkes og anvendes på. Denne holdning vil nok være forskellig alt afhængig af øjnene der ser. Retskultur er ligesom kultur et flygtigt begreb, og i det omfang begrebet er betydningsfuldt, vil der også opstå strid om den rette fortolkning af begrebet. Og hvilket kriterium skal være udslagsgivende for hvilken synsvinkel man vælger? Sagen er formentlig den, at retskultur ligesom den »almindelige« kultur, er et begreb der kæmpes om. Magten til at definere kulturen, til at fastlægge indholdet af »det fælles« er vel næppe mindre væsentlig på det retlige område end den er det i forhold til kulturbegrebet i almindelighed.

I et tidligere nummer af *Retfærd* har Agnete Weiss Bentzon pointeret, at: »Det

forekommer uundgåeligt, at forskerens eget begrebsapparat fra hans hjemlige kultur er med i bagagen når man vil undersøge fremmede kulturer adskilt fra vores i tid og rum.« Dette er en vigtig iagttagelse, for den påpeger implicit, at det er en forudsætning for opnåelse af viden om andre retskulturer, at vi har en tilstrækkelig forståelse for vores egen retskultur! Vi må forstå os selv før vi kan forstå andre. Ofte er det tilfældet, at vores manglende forståelse for andre – og dermed vores måske manglende tolerance – skyldes en mangel på selvforståelse – selvindsigt. Når det samtidig erkendes, at forståelsen og respekten for andre kulturer er en forudsætning for at kunne udvikle sin egen, bliver det klart, at det ikke er frugtbart at stræbe mod kulturel isolation. Ja, kulturel isolation er ligefrem skadelig, for det er lige præcis ønsket om kulturbevarelse – den manglende evne til at opfatte kultur som en dynamisk og levende størrelse som lever af at være i forandring – der er roden til at kultursammenstød udvikler sig til konflikt.

Dette nummer er redigeret af den danske Retfærd-redaktion.